

СТАНОВИЩЕ

ОТНОСНО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА НАДЕЖДА БОРИСОВА КОСТОВА НА ТЕМА „СТРЕСЪТ ПРИ УЧИТЕЛИТЕ ПО ФИЗИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТ И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ“ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

ИЗГОТВИЛ СТАНОВИЩЕТО: ПРОФ. ТАТЯНА ЯНЧЕВА, ДН

Дисертационният труд на Надежда Костова е посветена на изключително актуален, за съжаление с нарастваща значимост проблем – стресът при учителите по ФВ и спорт и влиянието му върху педагогическата дейност. За съжаление проблемът за стреса като цяло и стреса в учителската професия не само не губи своята популярност и значимост, а напротив – обогатява се специфичната проблематика, свързана с детерминантите, медиаторите и ефектите му в различните области. Тежките условия на работа, загубата на престиж на учителската професия, променената ценностна система, особено при учениците, постоянните реформи в сферата на образованието и много други фактори поставят пред сериозни изпитания професионализма и личността на учителите, в това число и на учителите по ФВ. В този смисъл настоящият дисертационен труд има значителна и теоретична, и практическа стойност.

Трудът е много логично подреден, добре структуриран, грамотно написан.

Представената за рецензиране дисертация е в обем от 157 страници, включително приложенията. В структурно отношение трудът напълно отговаря на изискванията за подобна разработка. Съдържанието е разпределено в Увод, три глави (Теоретични основи на изследването; Дизайн на емпиричното изследване; Анализ и интерпретация на резултатите), Изводи и препоръки. Дисертацията е онагледена с 11 таблици и 24 фигури.

Първа глава – Теоретични основи на изследването, е разработена в обем от 73 страници. Литературният обзор е изграден на основата на много богата литература

– общо 202 литературни източника, 146 от които на латиница. Представени са водещите концепции и постановки по проблема. Теоретичната част е много добре логически построена и представя докторантката като изследовател с много добра ориентация и познаване на литературните източници, както и изразена пристрастност към разглежданата проблематика. Подробно се анализират същността на стреса и изследователските подходи при проучване му, стреса в трудовата дейност, основните теоретични модели и подходи за справяне със стреса. Специално внимание е отделено на специфичното проявление на стреса при учителите по ФВ на фона на анализа на стреса в педагогическата дейност като цяло, както и особеностите в педагогическата дейност на учителя по ФВ и спорт. Анализирани са и специфичните източници на стрес при учителите по ФВС. В третата част от теоретичната постановка докторантката представя задълбочено влиянието на стреса върху педагогическата дейност – личните постижения, иновативните подходи, ангажираността с педагогическата дейност. Специално място се отделя на последствията от влиянието на стреса върху удовлетвореността от професията като част от неговите ефекти.

Ясната логика в теоретичната част следва и при постановката на експерименталното изследване.

Втората глава описва експерименталния дизайн. Специално искам да отбележа като приносен момент представянето на теоретичен модел на изследването, който дава цялостната логика и завършеност на дисертационния труд – ясна теоретична обосновка, адекватен експериментален дизайн, подчинен на изведения теоретичен модел с изведени четири хипотези (една неподкрепена, което определено считам за достоинство), логично произтичащи от изследването изводи.

Цялата втора глава е представена подробно и много коректно.

Впечатляващ е обектът на изследването – 278 ИЛ, от които 245 участват в основния експеримент. Обектът е представен ясно и коректно по:

- пол;
- възраст;
- образователна степен;
- преподаван предмет

- педагогически стаж;
- педагогическа длъжност;
- училищна степен;
- спортен стаж;
- местоположение на училището.

Методиката на изследване е богата и напълно адекватна на целта и задачите и в съответствие с изградения теоретичен модел.

Организацията и методиката на изследването е подробно и коректно представена.

Трета глава предствава анализа и интерпретацията на резултатите. В тази глава продължава ясната логическа последователност, заложена в теоретичната част – детерминанти, медиатори, следствия.

Подробно са представени и анализирани източниците стрес при учителите. Изведени са специфичните източници на стрес при учителите по ФВ, което също може да се отбележи като принос. Анализирани са различията по пол, степен на образование, педагогически стаж, длъжност, различната степен, в която преподават учителите. Заслужава да се отбележи фактът, че считаният за по-лек и ненатоварващ учебен предмет – физическото възпитание, всъщност е много стресогенен и това е най-силно свързано с осигуряването на безопасността на учениците, шума, проблемите с дисциплината, свързани най-вече с емоционалната невъздържаност и проявите на агресия и насилие от страна на учениците. Подробно е анализирано нивото на възприетия стрес, взаимовръзките между стрес-факторите и възприетия стрес. Много важен е установеният факт, че учителите, които се занимават активно със спорт имат значимо по-ниско ниво на стрес, в сравнение с неспортуващите. Данните за пореден път, макар и косвено, подкрепят положителното влияние на спорта върху психичната устойчивост на личността.

Данните разкриват, че всички учители по ФВ и спорт изявяват предпочитание към прилагане на проблемно-фокусирани стратегии за справяне със стреса. Тревожен е фактът, че негативното влияние на стреса върху изпълнението на педагогическата дейност води до снижаване нивото на лични постижения и ангажираността. Повод за сериозен размисъл и безпокойство буди и фактът, че

нарастването на стреса стимулира желанието за отдръпване от дейността и намалява удовлетвореността от труда при учителите по физическо възпитание. Данните са анализирани по факторите пол, възраст, населено място, педагогически стаж, училищна степен, преподавани учебни дисциплини. Като приносен момент може да се изведе обособяването на учителите по физическо възпитание и извеждането на техните специфични особености, свързани с проявите на бърнаут. Данните разкриват, че като детерминанти на значими различия по отношение на показателите на бърнаута могат да се изведат: местоположението на училището, педагогическият стаж, училищната степен, учебният предмет и видът училище.

Третата линия на анализа разглежда медиаторните функции на стратегиите за справяне по отношение на бърнаута. Факт със значителна практическа значимост е установеното задържащо влияние на активните, проблемно-фокусирани стратегии и негативното, в смисъл водещо до нарастване на бърнаута, на емоционално ангажираните и дезангажиращи стратегии.

Изследвано е и влиянието на бърнаута върху удовлетвореността от труда. Данните категорично подкрепят тезата, че при лицата с по-високи показатели на бърнаут е налице по-ниска ценностна значимост на педагогическата професия.

Със значителна практическа стойност е и установеният факт е, че бърнаутът при учителите стимулира намерението им за напускане на професията.

Като сериозен приносен момент, а и интересен резултат трябва да се отбележи специфичната картина при учителите по ФВ, както и влиянието на спорта и неговите медиаторни функции по отношение на възприемането и справянето със стреса.

Изводите и препоръките са следствие от получените резултати. Изведени са ценни препоръки, които дават насока за предприемане на конкретни практически мерки за намаляване на стреса при учителите по физическо възпитание и спорт.

Най-значимите приноси на настоящия дисертационен труд могат да се сведат до следното:

1. Изведена е спецификата при проявление на стреса и стратегиите за справяне със стрес при учителите по физическо възпитание и спорт, както и

влиянието на спорта и неговите медиаторни функции по отношение на възприемането и справянето със стреса.

2. Изведен е теоретичен модел на изследването, който дава цялостната логика и завършеност на дисертационния труд – детерминанти, медиатори, следствия.

3. Разработен е специално за целите на изследването въпросник за източници на стрес в трудовата среда на учителите.

4. Установено е, че учителите, които се занимават активно със спорт имат значимо по-ниско ниво на стрес, в сравнение с неспортуващите. Потвърдено е положителното влияние на спорта върху психичната устойчивост на личността.

5. Със значителна практическа стойност е и установеният факт е, че бърнаута при учителите стимулира намерението им за напускане на професията.

Авторефератът адекватно отразява съдържанието на дисертационния труд.

Докторантката е представила 3 свои публикации във връзка с дисертационния труд.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Надежда Костова на тема „Стресът при учителите по ФВС и влиянието му върху педагогическата дейност” е интересен и много актуален като проблематика. Докторантката демонстрира много добра ориентация в проблема, висока професионална култура. Голяма част от резултатите имат приносен характер.

Като имам предвид качествата и приносите на представения дисертационен труд, убедено предлагам на Уважаемото Научно жури да гласува „за” присъждане на образователната и научната степен „доктор“ на Надежда Борисова Костова.

12.06.2016

Изготвил становището:

(проф. Т. Янчева, ДН)

